

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 6/2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 3 від 30 жовтня 2019 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2019. — Вип. 6. — 122, [2] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

14. Никольский Е. В. К вопросу о специфике жанра — семейной хроники и его зарождении в русской классической литературе. *Вопрос языка и литературы в современных исследованиях : Кирилло-Мефодиевские чтения*. Москва : 2009. С. 314–320.
15. Порохняк Н. Роман — сімейна хроніка з погляду літературознавчої антропології. *Питання літературознавства*. 2010. Вип. 79. С. 148–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2010_79_21
16. Смирнов И. П. Олитературенное время : (гипо)теория литературных жанров. СПб. : РХГА, 2008. 264 с.
17. Татьяна А. Г. Проза молодого Л. Н. Толстого и проблема семейного романа. URL: <https://www.dissercat.com/content/proza-molodogo-ln-tolstogo-i-problema-semeinogo-romana>
18. Чалый Д. «Пан Халявский». *Квитка-Основьяненко Г. Пан Халявский*. К. : Держліт-видав України, 1954. С. 251–266.
19. Чик Д. К. Реконструкція історії у сімейному романі-хроніці в англійській та українській літературі I-ї половини XIX ст. (М. Еджворт, Г. Квітка-Основ'яненко). URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
20. Шевчук В. Історія української державності : курс лекцій. Київ : Либідь, 1999. 335 с.

УДК 82.09 (07)

Олександр Тарарак

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

**СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА В АВТОРСЬКОМУ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ (рецензія на навчально-методичний посібник:
Вишницька Юлія. Аналіз та інтерпретація художнього тексту.
Спецкурс зі світової літератури. К.: Київський університет
імені Бориса Грінченка, 2019. 240 с.)**

*У рецензії здійснено коментар щодо структурно-змістової організації посібника зі спецкурсу світової літератури, охарактеризовано його теоретичну й практичну частину, визначено основні методології літературознавчого аналізу художнього тексту в аспекті традиції й новації, виявлено прагматичну орієнтованість на соціальні потреби сучасного студента формувати читацьку та інтерпретаційну компетентності. **Ключові слова:** художній текст, літературознавчий аналіз, рецептивна естетика, авторська інтерпретація тексту.*

The review deals with a commentary on the structure and content organization of the special subject in the sphere of world literature, its theoretical and practical part are characterized, the main methodologies of literary analysis of the artistic text in the aspect of tradition and innovation are identified, a pragmatic orientation to the social needs of the modern student to develop reading and interpreting competence is revealed.

Ключові слова: artistic text, literary analysis, receptive aesthetics, author's interpretation of the text.

Викладання літератури в нашому освітньому просторі зазнає викликів сьогодення, пов'язаних зі змінами інформаційних ресурсів. Домінування цифрових технологій помітно впливає на характер мисленнєвої діяльності сучасної людини, для якої ваги набуває швидкість отримання потрібної інформації, прагнення мінімізувати її в змістових блоках, послаблення читацької зацікавленості великими за обсягом текстами. До того ж спостерігаємо тенденцію до поверхневого зчитування інформації, наявної в тексті, не здатність людини до власної інтерпретації закладених у ньому смислів. Ще один виклик українського сьогодення — спроба інтегрувати національну й зарубіжну літератури в один предмет «література», що також має певні ризики для нашої освіти.

Від цих викликів потерпають насамперед викладачі літератури в різних за статусом закладах освіти — загальної та вищої, що спонукає їх до пошуків шляхів активізації читацької діяльності учнів та студентів, їхніх умінь «грамотно» читати літературні твори, віднаходити в них глибинний зміст, запропонований автором для розгадування, тобто власної інтерпретації читачем. Розв'язання цих освітніх проблем знаходимо не лише в практиці викладання літератури, а й у навчальних посібниках, створюваних нашими науковцями-літературознавцями для потреб сучасної філологічної освіти.

До таких джерел відносимо й новий навчально-методичний посібник за авторством доктора філологічних наук Юлії Вишницької, у якому подано розроблений спецкурс зі світової літератури «Аналіз та інтерпретація художнього тексту». Зміст посібника вміщує два блоки — теоретичний (розділ I) та практичний (розділ II), запитання до модульної контрольної роботи, орієнтовну тематику індивідуально-дослідних робіт та список рекомендованої літератури. Ця структура дуже зручна для викладача й студента, адже дає можливість самостійно опрацювати лекційний та семінарський матеріал, готуватися до занять, випробувати свій потенціал щодо виконання вміщених модульних контрольних робіт.

Теоретичний блок спецкурсу розподілено за двома змістовими модулями, у яких об'єктом осмислення постає домінантна категорія тексту в тричлennій координаті «автор — текст — читач» (с. 8), що передбачає вихід на герменевтичну спрямованість аналізу художнього твору (тема 1, змістовий модуль 1). Методологічною основою авторської концепції є рецептивна естетика, яка спонукає до множинності читацьких інтерпретацій літературного тексту відповідно до його індивідуальної читацької рецепції. У своєму викладі Ю. Вишницька апелює до положень, висловлених свого часу О. Потебнею щодо ролі читача в осягненні ідеї тексту; думок засновника бібліопсихології М. Рубакіна та відомого психолога Л. Виготського про неможливість існування художнього твору без читача, який забезпечує тексту його буття в культурному просторі. Власне, зазначає авторка посібника, ці науковці першими сформулювали ідеї рецептивної естетики, які розвинулися з часом у працях послідовників — Е. Гуссерля, Р. Інгардена та ін. (с. 8).

У цій темі також прокоментовані літературознавчі методи аналізу художнього твору, які розподілені на традиційні та сучасні, запропоновані новими підходами до вивчення художнього тексту. До традиційних авторка відносить біографічний, творчо-генетичний, формальний, статистичний, соціологічний, порівняльний, культурно-історичний, історико-функціональний (с. 11–13); до сучасних літературознавчих методів належать культурологічні, естетичні, психологічні, міфологічні, часопросторові, гендерні, архетипні аспекти аналізу літературного тексту (с. 14–17). Не оминула увагою Ю. Вишницька й такі новітні підходи,

як інтертекстуальний аналіз твору, міфоаналіз, феноменологічний метод роботи з текстом, компаративний аналіз, структурний (у вимірі постструктуралізму та деконструктивізму). Загалом теоретичний аспект спецкурсу відзначається методологічною актуальністю, суголосністю представленим у літературознавстві ХХ–ХХІ ст. теоріям та концепціям аналізу літературного твору. Виклад матеріалу — доступний, попри науковість стилю не завантажений складними термінами й поняттями.

Практичний блок уміщує розробки семінарських занять з відповідних тем, присвячених аналізу творів світової літератури щодо їх авторської (дослідницької) інтерпретації. Видається вдалим і доречним підбір цих текстів, які належить як до європейської, американської, так і слов'янської літератури. Аспектами авторської інтерпретації окрім суто літературознавчих методів аналізу стали такі дослідницькі виміри: внутрішня форма слова, логіко-семантична рамка, міфосеміотичне прочитання тексту та ін). Це свідчить про потужний науково-методологічний та дослідницько-інтерпретаційний потенціал самої Ю. Вишницької, яка сміливо демонструє вміння осмислити літературний твір у його різнорівневих (історичних, культурних, часопросторових, ідейних) зв'язках та переконливо відтворити це у власному тексті.

Дослідниця не оминає увагою осмислення домінантних універсалій, які виявилися спільними для багатьох культур і відповідно, отримали свою художню версію у творах світової літератури. До таких універсалій належить міфологема Світове дерево, що, на переконання Ю. Вишницької, є поліфункційним символом, у якому закладено космогонічність, медіативність, циклічність, креативність (с. 210). Не лише літературознавці, а й мовознавці виокремлюють з-поміж інших цю міфологема, уналежнюючи Світове дерево до пріоритетних «засобів впливу на свідомість реципієнта в ритуальній культурно-міфологічній традиції» (с. 211). Цікавим у цьому ракурсі є міфосценарне прочитання образу Світового дерева в романі українського письменника Володимира Дрозда «Листя землі», центральною темою якого є тема роду, що розкривається через мотив руйнування роду й світу. Дослідниця здійснює складний міфоаналіз символічного образу крізь призму міфопоетичного прочитання тексту й доходить висновків, які мають силу теоретичних узагальнень і передбачень. Це надає роботі наукової новизни.

Важливою для українського сьогодення є стратегія вивчення творів національної літератури в контексті світової, що представлено в посібнику запропонованими темами індивідуальних науково-дослідних робіт з актуалізованим українським літературним компонентом (українські казки, твори Гоголя, хронотоп Києва та ін.).

Тож рецензований посібник має безперечну теоретико-практичну значущість для викладачів і студентів-філологів, які прагнуть естетичного й інтелектуального розвитку у формуванні професійних (літературознавчих) компетентностей.

Світлана Руденко

АРТЕФАКТИ ГЛЮТОНІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СІМЕЙНОЇ
ОБРЯДОВОСТІ 90

Вікторія Соприкіна

КОЛЕКТИВНІ ПСЕВДОНИМИ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ: МОТИВАЦІЯ, ПОХОДЖЕННЯ,
ФУНКЦІЇ 98

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО 103

Оксана Румянцева-Лахтіна

«ПАН ХАЛЯВСКИЙ» Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА — ПЕРШИЙ СІМЕЙНИЙ РОМАН-ХРОНІКА
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 104

Олександр Тарарак

СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА В АВТОРСЬКОМУ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ (рецензія
на навчально-методичний посібник: Вишницька Юлія. Аналіз та інтерпретація
художнього тексту. Спецкурс зі світової літератури. К.: Київський університет імені
Бориса Грінченка, 2019. 240 с.) 109

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. 112

Олена Садоха, Наталія Варич

УКРАЇНСЬКА ОСВІТНЯ ПАНОРАМА В ГУМАНІСТИЧНОМУ ВИМІРІ. 113

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ. 118

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗБІРНИК 119